

Originalni naučni članak

Validacija skale percipiranog narcisoidnog roditeljstva

Luka Borović¹ , Tamara Džamonja Ignjatović¹

¹ *Katedra za psihologiju, Filozofski fakultet Pale, Univerzitet u Istočnom Sarajevu, Bosna i Hercegovina*

² *Odsek za psihologiju, Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu, Srbija*

SAŽETAK

Termin narcisoidno roditeljstvo opisuje odnos roditelja i djeteta u kome dominiraju potrebe roditelja, uz zanemarivanje potreba djeteta i sputavanje razvoja njegove autonomije. Dijete je sredstvo zadovoljenja potreba i ciljeva roditelja bez obzira na njegove autentične želje i emocije. Za potrebe istraživanja ovog fenomena je konstruisana *Skala percipiranog narcisoidnog roditeljstva*, sa paralelnim formama za majku i oca. Skala obuhvata indikatore psihička kontrola, uslovno vrijednovanje, postavljanje visokih standarda i roditeljsko favorizovanje. Uzorak se sastojao od 230 mladih, starosti od 18 do 30 godina ($M = 22$, $SD = 3.00$), većinom ženskog pola (83.91%). Njih 36.52% izvještava da se do sada obraćalo za psihološku pomoć. Eksplorativna faktorska analiza skale percepcije majčinog i očevog ponašanja pokazuje da je u oba slučaja optimalno rješenje jednofaktorsko kada se isključe stavke koje se odnose na percipirano roditeljsko favorizovanje. I skala percepcije majke ($\omega = .98$) i skala percepcije oca ($\omega = .97$) ispoljavaju visok stepen interne konzistentnosti. Grupa mladih koja je bila uključena u psihološko savjetovanje ili terapiju postiže značajno više skorove na obje forme skale u odnosu na mlade koji nikada nisu tražili stručnu pomoć, što je nalaz u prilog konvergentne validnosti skale. Konstruisana skala ima optimalne metrijske karakteristike i preporučuje se njeno korišćenje prilikom identifikovanja ovog obrasca roditeljstva u praksi. Ograničenja su retrospektivna priroda tvrdnji i nužnost uvida u problematičnost ponašanja roditelja.

Ključne reči: narcisoidno roditeljstvo, uslovna vrijednost, visoki standardi, psihološka kontrola, konstrukcija skale

UDK: 159.938:2-457

DOI: 10.19090/pp.v17i3.2516

Primljeno: 08.12.2023.

Primljena korekcija: 15.03.2024.

Prihvaćeno za štampu:
20.05.2024.

Copyright © 2024 The Author(s).

This is an open access article distributed under the terms of the [Creative Commons Attribution License](#), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

✉ Kontakt imejl adresa: luka.borovic@ffuis.edu.ba

Uvod

Termin “narcisoidno roditeljstvo” odnosi se na oblik odnosa između roditelja i djeteta čija je osnovna odlika korišćenje djeteta u svrhu zadovoljenja potreba roditelja uz zanemarivanje djetetovih potreba i autonomije (Donaldson-Pressman & Pressman, 1997). Može se posmatrati kao inverzija pozitivnih oblika roditeljstva u kojima fokus ostaje na djetetu kao zavisnom i manje kompetentnom članu dijade, a čija se autonomija postepeno ohrabruje (Robey & Ford Sori, 2011). Narcisoidan odnos roditelja prema djetetu podrazumijeva visok stepen psihičke kontrole, nametanje visokih standarda i ciljeva koji su usmjereni ka zadovoljenju potreba roditelja, a ne djeteta, uslovnu vrijednost (engl. *conditional regard*) djeteta u očima roditelja u zavisnosti od toga u kojoj mjeri zadovoljava njihova očekivanja, kao i otvoreno roditeljsko favorizovanje u zavisnosti od toga koje dijete se u većoj mjeri konformira roditeljskim očekivanjima (Donaldson-Pressman & Pressman, 1997; Miller, 1990).

Ovi oblici roditeljskog ponašanja mogu otežati razvoj stabilnog osjećaja samopoštovanja i autonomije, te dovesti do razvoja interpersonalnog stila ponašanja usmjerenog na ispunjenje potreba i očekivanja drugih kako bi se zadobila njihova ljubav, kontinuirane zavisnosti od odobravanja roditelja i prihvatanja visokog stepena roditeljske kontrole i intruzivnosti čak i u odraslom dobu (Gibson, 2022; Miller, 1990). Roditelji koji ispoljavaju narcisoidne oblike ponašanja prema djeci mogu istovremeno biti psihički i fizički nasilni (Mahooney, Rickspoone & Hull, 2016). Međutim, Donaldson-Pressman i Pressman (Donaldson-Pressman & Pressman, 1997) navode da nasilje nije ključna odlika narcisoidnog roditeljstva, te koriste termin prikriveno narcisoidnog (engl. *covert narcissism*) porodičnog sistema prilikom analize slučajeva u kojima se dijete tretira kao dio roditeljskog grandioznog selfa uz sputavanje njegove autonomije, ali otvoreno fizičko ili verbalno nasilje nisu prisutni.

I drugi autori analiziraju obrasce roditeljstva koji su po svojim karakteristikama izrazito slični narcisoidnom roditeljstvu. Gibsonova (Gibson, 2022) u svojim radovima analizira tip emocionalno nezrelog roditelja usmjerenog na postignuće, a Forvardova i Bak (Forward & Buck, 2002) tip psihološki

kontrolišućeg toksičnog roditelja. Ipak, ove analize su prvenstveno deskriptivne, zasnovane na analizi pojedinačnih slučajeva iz kliničke prakse, i u njima se pojam narcisoidnog roditeljstva i srodni pojmovi ne definišu unutar šireg teorijskog okvira. Donaldson-Presman i Presman (Donaldson-Presman & Pressman, 1997) tumače ovaj fenomen u okviru teorije porodičnog sistema. Narcisoidno roditeljstvo definišu kao inverzni porodični sistem u kome je fokus na potrebama roditelja umjesto na potrebama djeteta, te u kome je prisutna snažna preokupacija reputacijom i održavanjem slike "savršene" i visoko uspješne porodice. Psihoanalitički orijentisani autori poput Gardnerove (Gardner, 2004) ili Leme (Lemma, 2009) narcisoidno roditeljstvo tumače kao malignu identifikaciju, oblik patološke simbioze u kojoj nema jasne diferencijacije selfa roditelja i djeteta. U takvom odnosu dolazi do otežanog razvoja autonomije djeteta i građenja neautentičnog selfa, koji je usmjeren na zadovoljenje potreba i očekivanja roditelja kako bi se očuvala njihova ljubav, uz nejasnu svijest o sopstvenim potrebama i emocijama (Gardner, 2004).

I pored identifikovanja konstrukta kao klinički značajnog i nastojanja da se on teorijski definiše, opaža se nedostatak psiholoških instrumenata namijenjenih mjerenju percepcije narcisoidnog roditeljstva. Dio istraživanja primjenjuje instrumente koji obuhvataju neke aspekte narcisoidnog roditeljstva, poput uslovne vrijednosti (Curran, Hill & Williams, 2017) ili visoke psihološke kontrole (Kerbs & El-Alayli, 2016), ali istraživači i terapeuti na raspolaganju nemaju instrument koji bi obuhvatio sve ili većinu indikatora narcisoidnog roditeljstva. Studije narcisoidnog roditeljstva i njegovih posljedica prvenstveno koriste različite kvalitativne metode, kao što je produbljeni klinički intervju (npr. Monk, 2001), analiza iskaza u grupama psihološke podrške (Lyons et al, 2023) ili analiza slučajeva iz psihoterapijske prakse (Gardner, 2004; Miller, 1990). Ovo istraživanje predstavlja pokušaj konstruisanja instrumenta koji bi se odnosio na percepciju ključnih aspekata narcisoidnog roditeljstva.

Kao osnovni indikatori narcisoidnog ponašanja roditelja izdvojeni su: 1) visoka i razvojno neprimjerena psihička kontrola nad djetetom, 2) visoki standardi, uključujući visoka očekivanja i postavljanje ciljeva koji služe zadovoljenju narcisoidnih potreba roditelja, kao i konstantan kriticizam 3)

uslovno vrijednovanje djeteta, tj. ponašanje roditelja prema djetetu varira od prihvatanja do odbacivanja u zavisnosti od toga da li su očekivanja roditelja ispunjena, 4) roditeljsko favorizovanje, u smislu davanja više pažnje braći/sestrama u zavisnosti od toga koje dijete je "uspješnije" u roditeljskim očima, kao i podsticanje međusobnog takmičenja za naklonost (ispitanicima koji nemaju braću i sestre je napomenuto da ne odgovaraju na ovu grupu pitanja).

Indikatori su izdvojeni analizom radova autora koji su proučavali narcisoidno roditeljstvo kroz terapijski rad sa klijentima (prvenstveno Donaldson-Pressman & Pressman, 1997 i Miller, 1990), kao i na osnovu sadržaja srodnih upitnika, poput subskala perfekcionistačkog, kontrolišućeg i narcisoidnog roditeljstva iz skale Šefilda i saradnika (Sheffield et al, 2006), koja identifikuje različite vrste iskustava u primarnoj porodici na osnovu kojih dolazi do toksične frustracije emocionalnih potreba. Dodatan izvor potencijalnih stavki bio je sadržaj iskaza ispitanika fokus grupa koje su se bavile percepcijom i iskustvima u odnosu sa narcisoidnim roditeljima u ranijem istraživanju autora (Borović, 2023).

Predmet istraživanja je analiza metrijskih karakteristika konstruisane skale percipiranog narcisoidnog roditeljstva.

Ciljevi istraživanja su bili: 1) utvrditi faktorsku strukturu konstruisane skale, 2) ispitati da li konstruisana skala ima zadovoljavajuću pouzdanost, 3) testirati značajnosti razlika skorova mladih koji su bili uključeni u psihološko savjetovanje ili terapiju, odnosno potražili su stručnu pomoć, u odnosu na grupu mladih koji nikada nisu potražili stručnu pomoć, uz pretpostavku da će prva grupa mladih percipirati roditelje na znatno negativniji način; postojanje značajnih razlika je tumačeno kao značajan argument u prilog konvergentne validnosti skale.

Metod

Uzorak

Uzorak istraživanja je činilo 230 ispitanika i po svojim karakteristikama je prigodan. Ispitanici su ispitani uživo na predavanjima u okviru fakultetske

nastave i putem anonimnog onlajn upitnika; uzorak istraživanja čine mladi, studenti Univerziteta u Istočnom Sarajevu, Univerziteta u Banjoj Luci, Univerziteta u Sarajevu, kao i osobe ispitane putem saradnje sa psihoterapeutima u privatnoj praksi. Ispitanici nisu dobili bilo kakav oblik naknade za svoje učešće, te im je napomenuto da imaju pravo da odbiju ili povuku svoje učešće u bilo kom trenutku. Budući da su ispitanici dobrovoljno učestvovali u istraživanju, dobrovoljačka pristrasnost je mogla uticati na rezultate, u smislu izraženije percepcije roditeljskog ponašanja kao negativnog. Učesnici su kratko informisani o predmetu istraživanja od strane samog istraživača prilikom ispitivanja uživo, odnosno putem kratkog teksta prilikom davanja odgovora na onlajn verziji upitnika. Takođe, ispitanicima je napomenuto da ne odgovaraju na pitanja o onom roditelju koji nije bio prisutan za vrijeme njihovog odrastanja, kao i na pitanja koja se odnose na odnos roditelja prema braći i sestrama ukoliko su jedino dijete u porodici. Petnaest ispitanika nije popunilo skalu percipiranog narcisoidnog roditeljstva oca i njihovi podaci su isključeni prilikom faktorske analize date verzije. Šest ispitanika nije odgovorilo na pitanja koja se odnose na ponašanje roditelja prema braći i sestrama, te su njihovi podaci isključeni iz cjelokupne dalje obrade podataka.

Većinu uzorka čine ispitanici ženskog pola (83.91%). Starost ispitanika se kreće u rasponu od 18 do 30 godina ($M=22$, $SD=3$). Ukupno 68.26% ispitanika živi na području Bosne i Hercegovine, a njih 30.87% na području Republike Srbije. Većina ispitanika su studenti (77.39%), njih 16.96% navodi da istovremeno radi i studira, 2.61% da je zaposleno, a 2.61% da nije zaposleno i nije u procesu školovanja. Na pitanje o bračnom statusu roditelja, 64.78% ispitanika navodi da su njihovi roditelji u braku, 16.52% da su razvedeni, 8.70% da su jedan ili oba roditelja preminula, a 3.48% da su njihovi roditelji u kohabitaciji. Većina ispitanika, njih 46.96%, navodi da trenutno nisu u romantičnom odnosu, njih 40.00% da su trenutno u romantičnom odnosu, 6.52% je u braku, a 6.52% kohabitira sa partnerom.

Većina ispitanika, 63.04%, navodi da nikada nisu bili uključeni u psihološko savjetovanje ili psihoterapiju u ulozi klijenta. Njih 26.52% navodi da su u ranijem periodu bili uključeni u tretman, ali trenutno ne, a 10% da su

trenutno uključeni u savjetovanje ili psihoterapiju. Ispitanicima je postavljeno pitanje otvorenog tipa o razlozima odlaska na psihoterapiju. Odgovori su grupisani u četiri kategorije: 1) anksioznost, poput paničnih napada, generalizovanog anksioznog poremećaja, ispitne anksioznosti, fobija (18.26% od ukupnog broja ispitanika), 2) depresivnost, poput depresivne epizode, dijagnostikovanog rekurentnog depresivnog poremećaja, nedostatka energije, poremećenog sna i apetita (9.13%), 3) nezadovoljavajući socijalni odnosi, pri čemu se misli na probleme u komunikaciji u odnosu sa prijateljima, partnerom, roditeljima, braćom/sestrama (8.26%), 4) negativni životni događaji, uključujući smrt u porodici, razvod braka, dijagnostikovan PTSP, itd. (5.65%). Neki od ispitanika su navodili višestruke teškoće.

Instrumenti

Skala percipiranog narcisoidnog roditeljstva

Skala percipiranog narcisoidnog roditeljstva, koja se sastoji od 33 stavke i dvije forme koje se odnose na percepciju majke i oca (ukupno 66 stavki). Obuhvata indikatore: roditeljska kontrola - 10 stavki (*"Majka je donosila većinu odluka umjesto mene"*), osjećaj uslovne vrijednosti - 8 stavki (*"Osjećao sam se prihvaćeno od strane majke samo ako bih ispunila ono što je očekivala od mene"*), visoki standardi - 9 stavki (*"Očekivala je da u svemu budem najbolji/lja"*) i roditeljsko favorizovanje - 6 stavki (*"Osjećao sam se kao da smo ja i brat/sestra morali da se takmičimo za majčinu ljubav i pažnju"*). Ispitanici na petostepenoj skali Likertovog tipa označavaju u kojoj mjeri stavke opisuju tipično ponašanje roditelja za vrijeme njihovog odrastanja (od 1 - *uopšte se ne odnosi na majku/oca* do 5 - *u potpunosti opisuje moju majku/oca*).

Upitnik o sociodemografskim karakteristikama

Upitnik o sociodemografskim karakteristikama obuhvata pitanja o polu i starosti, mjestu stanovanja, obrazovnom i radnom statusu, bračnom statusu roditelja, broju braće i sestara, romantičnom statusa ispitanika, da li su ikada bili uključeni u proces savjetovanja ili psihoterapije, koji su bili razlozi traženja stručne pomoći.

Rezultati

Faktorska struktura skale percipiranog narcisoidnog roditeljstva ispitana je eksplorativnom faktorskom analizom. Sprovedene su odvojene analize za verzije koje se odnose na percepciju majčinog i očevog ponašanja.

U slučaju skale percipiranog narcisoidnog roditeljstva majke, vrijednost Kajzer-Mejer-Oklinovog parametra uzoračke adekvatnosti ($KMO = .95$) i Bartletov test sferičnosti ($\chi^2(528) = 6768.28, p < .01$) pokazuju da je matrica korelacija faktorabilna. Veličina uzorka je dovoljna za sprovođenje faktorske analize, u skladu sa kriterijumom da bi razmjer varijabli i ispitanika trebao da bude veći od 1:5 (Pallant, 2007). Mardijin test pokazuje da podaci prikupljeni na verziji skale koja se odnosi na percepciju majke ne zadovoljavaju pretpostavku o multivarijantnoj normalnosti ($Sk = 15238.34, p < .01, Ku = 15472.31, p < .01$), kao i u slučaju verzije skale koja se odnosi na percepciju oca ($Sk = 19099.00, p < .01, Ku = 19405.59, p < .01$). Stoga je u oba slučaja provjera dimenzionalnosti izvršena metodom glavnih osa (engl. *principal axis factoring*) koji je manje osjetljiv na narušavanje ove pretpostavke, u programu JASP (Version 0.14.1; JASP Team, 2020). Budući da narcisoidno roditeljstvo uključuje niz povezanih ponašanja, koja proističu iz viđenja djeteta kao dijela roditeljskog selfa (Miller, 1990; McBride, 2008), primjenjena je oblimin rotacija koja dozvoljava interkorelacije faktora. U inicijalnom rješenju, karakteristični korijeni četiri faktora prelaze kritičnu granicu prema Gutman-Kajzerovom kriterijumu (Tabela 1).

Tabela 1

Inicijalno izdvojeni faktori skale percipiranog narcisoidnog roditeljstva majke i vrijednosti paralelne analize

Faktor	Inicijalno rješenje			Rotirane sume kvadriranih opterećenja	PCA
	EV	% varijanse	Kum. %		
1	19.31	.58	.58	9.96	1.85
2	1.91	.05	.62	6.02	1.73
3	1.13	.02	.65	4.47	1.64
4	1.05	.02	.67	1.64	1.56

Napomena. EV = karakteristični korijen; % varijanse = Procenat objašnjene varijanse; Kum. % = Kumulativni procenat objašnjene varijanse; PCA = simulirani karakteristični korijen metodom glavnih komponenta.

Četiri faktora obuhvataju 67% komunaliteta. Samo su vrijednosti karakterističnih korijena prva dva faktora više od vrijednosti simuliranih korijena dobijenih paralelnom analizom. Budući da se metod paralelne analize preporučuje prilikom donošenja odluke o zadržanim faktorima (Timmerman & Lorenzo-Seva, 2011), ponovo je sprovedena faktorska analiza sa dva zadržana faktora. U Tabeli 2 prikazana je matrica sklopa izdvojenih faktora.

Tabela 2

Matrica sklopa skale percipirane narcisoidnosti majke

Stavke	Faktor 1	Faktor 2	Unikvitet
1. je kontrolisala moj život do te mjere da nisam imao/la prava na izbor.	.84	-.08	.38
2. je donosila većinu odluka umjesto mene.	.73	-.02	.48

3.	mi nije dozvoljavala da imam svoju privatnost za vrijeme odrastanja.	.78	.04	.35
4.	je očekivala da živim svoj život tako da ispunim ciljeve koje ona nije ostvarila.	.80	-.09	.45
5.	mi je stvarala osjećaj krivice svaki put kada bih postupio suprotno njenim željama i očekivanjima.	.85	-.01	.28
6.	mi nije dopuštala da imam mišljenje suprotno njenom.	.86	-.03	.29
7.	je imala nerealistično visoka očekivanja od mene.	.90	-.12	.31
8.	je očekivala da u svemu budem najbolji/lja.	.77	-.13	.53
9.	je uvijek kritikovala sve što uradim.	.73	.11	.35
10.	je zahtijevala da sve uradim savršeno.	.70	.03	.48
11.	ništa što uradim joj nikada nije bilo dovoljno dobro.	.71	.16	.33
12.	bi nalazila mane svemu što uradim.	.70	.16	.34
13.	je obraćala više pažnje na mene nakon što bih postigao neki uspjeh.	.65	.17	.41
14.	osjećao/la sam se prihvaćeno samo ako bih ispunio/la ono što je očekivala od mene.	.78	.07	.32
15.	je bila topla prema meni samo ako bi moje ponašanje odgovaralo njenoj predstavi idealnog djeteta.	.80	.03	.32
16.	me je kritikovala i bila hladna prema meni čim bi moje ponašanje odstupilo od toga kakav/va treba da budem.	.80	.05	.32
17.	se ponašala jako hladno prema meni kada je mislila da će moje ponašanje negativno uticati na to kako je drugi vide.	.80	.05	.30
18.	da bih dobio njeno odobravanje morao sam da budem ono što je ona željela bez obzira na svoje potrebe.	.85	.06	.20
19.	se ponašala mnogo toplije prema meni nego inače kada je željela da ostavi dobar utisak pred drugima.	.73	.16	.29
20.	je mnogo više hvalila ono što brat/sestra urade nego ja.	.03	.79	.34

21. pružala je mom bratu/sestri mnogo više podrške nego meni.	.03	.86	.22
22. je uvijek bila na strani brata/sestre umjesto na mojoj.	-.01	.85	.28
23. me je uvijek krivila za greške mog brata/sestre.	.15	.68	.38
24. osjećao sam se kao da ja i brat/sestra moramo da se borimo za majčinu pažnju.	.29	.52	.44
25. se ljutila kada sam imao mišljenje koje se ne poklapa sa njenim.	.71	.10	.39
26. me je pritiskala da donesem životne odluke koje je smatrala najboljim za mene.	.85	-.08	.35
27. nije ozbiljno shvatala moje mišljenje.	.74	.12	.33
28. se uplitala u moja prijateljstva i romantične veze.	.72	-.03	.51
29. je vršila pritisak na mene da budem što uspješniji/ja.	.87	-.20	.42
30. stalno je poredila moja postignuća sa onima drugih vršnjaka.	.72	.01	.47
31. od nje sam rijetko dobijao pohvalu za ono što uradim.	0.54	.31	.39
32. me je ignorisala kada ne bih postupio onako kako je željela.	0.80	.07	.28
33. dobijao sam mnogo više pažnje od nje u odnosu na braću/sestre.	0.31	-.07	.93

Dva faktora obuhvataju 62% komunaliteta pri čemu prvi faktor samostalno obuhvata 51% komunaliteta, a drugi 11%. Unikvitet svih stavki je ispod .60, sa izuzetkom stavke *“Dobijao sam mnogo više pažnje od nje u odnosu na braću/sestre”* (.93). Ona pripada indikatoru roditeljsko favorizovanje, ali opisuje odnos u kome roditelji ispoljavaju više topline prema osobi u odnosu na braću/sestre, za razliku od ostalih koje se odnose na veći stepen topline prema braći/sestrama, pa je izbačena iz dalje analize.

Drugi faktor korespondira sa indikatorom roditeljskog favorizovanja, jer je njime visoko zasićeno pet stavki (20-24) koje se odnose na percipirani veći

stepen bliskosti, topline i podrške roditelja usmjeren prema braći/sestrama nego što je pružen samoj osobi ("Majka je uvijek bila na strani brata/sestre umjesto na mojoj", "Majka je mnogo više hvalila ono što brat/sestra urade nego ja"). Prvi faktor obuhvata stavke indikatora uslovna vrijednost, kontrola i visoki standardi. Prvi faktor nije visoko zasićen stavkama koje čine drugi faktor, i obrnuto. Korelacija između dva faktora je visoka i pozitivna ($r = .64, p < .00$).

Na osnovu rezultata može se pretpostaviti da su favorizovanje i narcisoidno ponašanje dva povezana, ali u suštini odvojena fenomena. U relevantnoj literaturi (npr. Donaldson-Pressman & Pressman, 1997; Golomb, 1995) se kao osnovna karakteristika narcisoidnog roditeljstva navodi tretiranje djeteta kao ekstenzije roditeljskog selfa i snažan pritisak ka ponašanju koje će zadovoljiti potrebe roditelja, čak i po cijenu žrtvovanja djetetovih potreba i selfa. Roditeljsko favorizovanje neće biti prisutno u porodicama sa jednim djetetom, ali se i u porodicama sa više djece može javiti iz razloga koji nisu povezani sa narcisoidnošću roditelja. Osnovna odlika favorizovanja u narcisoidnim porodicama jeste davanje više pažnje i ljubavi djetetu koje zadovoljava očekivanja roditelja u većoj mjeri (McBride, 2008), pa se stoga može posmatrati kao jedna od dimenzija visoko uslovne prirode ljubavi i poštovanja prema djetetu, koja je već obuhvaćena stavkama indikatora uslovna vrijednosti. Formulirane stavke takođe ne obuhvataju dinamiku smjenjivanja favorizovane djece u porodici. Stoga je odlučeno da se iz dalje obrade podataka izbacij pet stavki drugog faktora i da se skala tretira kao jednofaktorska, sa zadržanih 27 stavki. Ponovljena eksplorativna faktorska analiza na 27 zadržanih stavki izdvojila je jedan faktor koji obuhvata 62% komunaliteta stavki. Faktor je tretiran kao jednodimenzionalna mjera percipiranog narcisoidnog roditeljstva majke.

U slučaju verzije skale percipiranog narcisoidnog roditeljstva oca, vrijednost Kajzer-Mejer-Oklinovog parametra uzoračke adekvatnosti ($KMO = .94$) i Bartletov test sferičnosti ($\chi^2(528) = 5891.25, p < .01$) ukazuju da je matrica korelacija faktorabilna. Takođe je primjenjena analiza glavnih osa sa oblimin rotacijom (Tabela 3).

Tabela 3

Inicijalno izdvojeni faktori skale percipiranog narcisoidnog roditeljstva oca i vrijednosti paralelne analize

Faktor	Inicijalno rješenje			Rotirane sume kvadriranih PCA opterećenja	
	EV	% varijanse	Kum. %		
1	16.76	.50	.50	6.66	1.88
2	2.34	.06	.56	4.90	1.75
3	1.66	.04	.60	3.80	1.68
4	1.52	.04	.64	3.46	1.57
5	1.22	.03	.67	3.17	1.51

Napomena. EV = karakteristični korijen; % varijanse = Procenat objašnjene varijanse; Kum. % = Kumulativni procenat objašnjene varijanse; PCA = simulirani karakteristični korijen metodom glavnih komponenta.

Pet izdvojenih faktora obuhvataju 67% zajedničke varijanse. Međutim, samo vrijednosti korijena prva dva faktora prevazilaze vrijednosti nasumičnih korijena generisanih paralelnom analizom. Faktorska analiza je ponovljena, sa zadržana dva faktora. U Tabeli 4 prikazana je izdvojena matrica sklopa.

Tabela 4*Matrica sklopa skale percipirane narcisoidnosti oca*

	Stavke	Faktor 1	Faktor 2	Unikvitet
1.	je kontrolisao moj život do te mjere da nisam imao/la prava na izbor.	.79	-0.12	.47
2.	je donosio većinu odluka umjesto mene.	.72	-0.13	.54
3.	mi nije dozvoljavao da imam svoju privatnost za vrijeme odrastanja.	.65	-.07	.63
4.	je očekivao da živim svoj život tako da ispunim ciljeve koje ona nije ostvarila.	.64	.05	.56
5.	mi je stvarao osjećaj krivice svaki put kada bih postupio suprotno njegovim željama i očekivanjima.	.83	-.04	.34
6.	mi nije dopuštao da imam mišljenje suprotno njegovom.	.76	.05	.38
7.	je imao nerealistično visoka očekivanja od mene.	.74	.08	.38
8.	je očekivao da u svemu budem najbolji/lja.	.59	.09	.53
9.	je uvijek kritikovao sve što uradim.	.57	.23	.47
10.	je zahtijevao da sve uradim savršeno.	.62	.20	.44
11.	ništa što uradim mu nikada nije bilo dovoljno dobro.	.67	.16	.41
12.	bi nalazio mane svemu što uradim.	.55	.25	.48
13.	je obraćao više pažnje na mene nakon što bih postigao neki uspjeh.	.66	.11	.47
14.	osjećao/la sam se prihvaćeno samo ako bih ispunio/la ono što je očekivao od mene.	.69	.16	.37
15.	je bio topao prema meni samo ako bi moje ponašanje odgovaralo njegovoj predstavi idealnog djeteta.	.74	.05	.41

16. me je kritikovao i bio hladan prema meni čim bi moje ponašanje odstupilo od toga kakav/va treba da budem.	.86	-.05	.30
17. se ponašao jako hladno prema meni kada je mislio da će moje ponašanje negativno uticati na to kako ga drugi vide.	.81	-.04	.38
18. da bih dobio njegovo odobravanje morao sam da budem ono što je on željeo bez obzira na svoje potrebe.	.91	-.06	.24
19. se ponašao mnogo toplije prema meni nego inače kada je želio da ostavi dobar utisak pred drugima.	.75	.08	.37
20. je mnogo više hvalio ono što brat/sestra urade nego ja.	.10	.78	.29
21. pružao je mom bratu/sestri mnogo više podrške nego meni.	-.02	.86	.29
22. je uvijek bio na strani brata/sestre umjesto na mojoj.	-.03	.84	.32
23. me je uvijek krivio za greške mog brata/sestre.	.07	.75	.37
24. osjećao sam se kao da ja i brat/sestra moramo da se borimo za očevu pažnju.	.15	.56	.57
25. se ljutio kada sam imao mišljenje koje se ne poklapa sa njegovim.	.67	.12	.45
26. me je pritiskao da donesem životne odluke koje je smatrao najboljim za mene.	.81	-.08	.41
27. nije ozbiljno shvatao moje mišljenje.	.59	.07	.60
28. se uplitalo u moja prijateljstva i romantične veze.	.70	-.20	.63
29. je vršio pritisak na mene da budem što uspješniji/ja.	.79	-.07	.43
30. stalno je poredio moja postignuća sa onima drugih vršnjaka.	.73	.04	.43

31. od njega sam rijetko dobijao pohvalu za ono što uradim.	.48	.32	.50
32. me je ignorisao kada ne bih postupio onako kako je želio.	.79	.03	.36
33. dobijao sam mnogo više pažnje od njega u odnosu na braću/sestre.	.45	-.09	.83

Dva faktora obuhvataju 55% komunaliteta (prvi faktor 49%, drugi 6%), i koreliraju značajno pozitivno ($r = .57, p < .00$). Prema sadržaju, faktori se poklapaju sa onima u formi skale koja se odnosi na percepciju majke. Drugi faktor, kojim su visoko zasićene stavke 20-24, korespondira indikatoru roditeljskog favorizovanja, te je stoga izbačen iz konačne verzije skale iz već opisanih razloga. Sledeće stavke imaju visok unikatitet (iznad .60): *“Dobijao sam mnogo više pažnje od njega u odnosu na braću i sestre”, “Uplitao se u moja prijateljstva i romantične veze”, “Nije ozbiljno shvatao moje mišljenje”, “Nije mi dozvoljavao da imam privatnost za vrijeme odrastanja”*. Stoga je ponovo sprovedena faktorska analiza sa 24 zadržane stavke, na osnovu koje je identifikovan jedan faktor koji obuhvata 57% zajedničke varijanse.

Pouzdanost skale je testirana računanjem alfa krombah koeficijenta. U slučaju skale percipiranog narcisoidnog roditeljstva majke, koeficijent iznosi $\alpha = .97$, a u slučaju skale percipiranog narcisoidnog roditeljstva oca $\alpha = .96$. Vrijednosti MekDonaldovog omega koeficijenta takođe ukazuju na visoku pouzdanost obje forme skale ($\omega = .98$ u slučaju verzije koja se odnosi na majku i $\omega = .97$ u verziji skale koja se odnosi na oca). Obje forme skale pokazuju izuzetno visoku konzistentnost i internu homogenost, što je u skladu i sa prirodom konstrukta; tačnije, percipira se da roditelj ispoljava ili nijedno od navedenih ponašanja ili većinu navedenih ponašanja, odnosno u uzorku su rijetki slučajevi roditelja koji ispoljavaju samo neka od opisanih ponašanja. Takođe su izračunati deskriptivni pokazatelji (Tabela 5.)

Tabela 5*Deskriptivne vrijednosti skale percipiranog narcisoidnog roditeljstva*

	Minimum	Maksimum	M	SD	Sk	Ku	Šapiro-Vilk test
percipirano narcisoidno roditeljstvo majke	27.00	136.00	57.91	30.38	.96	-.28	.86*
percipirano narcisoidno roditeljstvo oca	11.00	111.00	47.69	25.27	.95	-.21	.87*

* $p < .01$

Rezultati Šapiro-Vilk testova pokazuju da vrijednosti skale percipiranog narcisoidnog roditeljstva oca i majke odstupaju od oblika normalne krive. Obje distribucije pokazuju tendenciju ka pozitivnoj asimetričnosti.

Takođe je izvršeno poređenje skorova na skalama percipiranog narcisoidnog ponašanja majke i oca dvije grupe ispitanika. Prvu grupu činili su ispitanici koji nikada nisu bili uključeni u savjetodavni ili terapijski proces (63.04%), a drugoj grupi su priključeni ispitanici koji su ranije ili su trenutno uključeni u savjetodavni ili terapijski proces (36.52%). Budući da je Levenov test jednakosti varijanse bio statistički značajan i za narcisoidno ponašanje majke ($F = 21.33, p < .00$) i za narcisoidno ponašanje oca ($F = 6.40, p < .01$), primjenjen je Velčov t-test koji ne zahtijeva da varijanse poređenih grupa budu jednake. Nejednakost varijanse između dvije grupe ispitanika je očekivana, jer se može pretpostaviti da će u grupi ispitanika koji su samostalno tražili psihološku stručnu pomoć porodične teškoće i disfunkcionalnosti biti češće. Rezultati t-testa su prikazani u Tabeli 6.

Tabela 6*Razlike u percipiranoj narcisoidnosti roditelja*

	t	df	p	nikada nisam bio uključen u terapiju/savjetovanje (M)	ranije ili trenutno uključen u terapiju/savjetovanje (M)
percipirana narcisoidnost majke	-4.34	134	.00	57.14	78.08
percipirana narcisoidnost oca	-5.64	212	.00	52.46	75.16

Razlike između obje grupe su statistički značajne, i na dimenziji percipirane narcisoidnosti majke ($t(134) = -4.34, p < .00, d = .63$) i na dimenziji percipirane narcisoidnosti oca ($t(212) = -5.64, p < .00, d = .78$). Na obje dimenzije ispitanici koji su ranije ili su trenutno u terapijskom procesu postižu značajno više skorove u odnosu na one ispitanike koji nikada nisu potražili psihološku stručnu pomoć. Vrijednosti Koenovog d-indeksa pokazuju da je veličina efekta umjerena u slučaju obje dimenzije. Na osnovu navedenih rezultata može se pretpostaviti da je porodična disfunkcionalnost, manifestovana u odnosu sa narcisoidnim roditeljem, češća u grupi ispitanika koji su potražili psihološku stručnu pomoć usljed različitih emocionalnih teškoća.

Diskusija

Osnovni cilj istraživanja bila je provjera metrijskih karakteristika novokonstruisane skale percipiranog narcisoidnog roditeljstva. Element zajednički opisima narcisoidnog roditeljstva je korišćenje djeteta za zadovoljenje potreba roditelja uz nedostatak senzitivnosti za njegove potrebe i autonomiju ili čak njihovo aktivno sputavanje, kao i uslovno vrijednovanje djeteta, tj. ljubav i toplina se pružaju samo dok ponašanje djeteta ispunjava očekivanja i potrebe

roditelja (Donaldson-Pressman & Pressman, 1997; Miller, 1990; Gibson, 2022). Konstruisana skala je kao osnovne indikatore narcisoidnog roditeljstva uključila psihološku kontrolu, visoke standarde, uslovnu vrijednost i roditeljsko favorizovanje. Indikatori su izdvojeni na osnovu analize dostupne literature i na osnovu sadržaja sličnih skala, u prvom redu adaptacije *Jangovog inventara roditeljstva* Šefilda i saradnika (Sheffield et al, 2006).

Eksplorativne faktorske analize verzija skale koje se odnose na percepciju majke i oca ukazale su na optimalnost dvofaktorskog rješenja. Prvim faktorom su zasićene stavke koje se odnose na psihološku kontrolu, uslovnu vrijednost i visoke standarde, a drugim one koje se odnose na roditeljsko favorizovanje. I pored pozitivne korelacije dva faktora, u daljoj analizi je zadržan samo prvi faktor koji se odnosi na globalnu percepciju narcisoidnog roditeljstva. Roditeljsko favorizovanje, iako je inicijalno izdvojeno kao indikator, nije zadržano u konačnoj verziji skale. Ovaj oblik ponašanja se može javiti i u porodicama u kojima roditelji ne ispoljavaju narcisoidno ponašanje, tj. biti uzrokovan drugim faktorima. Ukoliko je favorizam prisutan u porodici u kojoj roditelji ispoljavaju narcisoidne oblike ponašanja, on se može shvatiti kao specifična manifestacija dubljeg problema uslovnog vrednovanja djeteta, kondicionalne prirode ljubavi i poštovanja roditelja prema djetetu. Ono dijete koje u većoj mjeri ispunjava roditeljska očekivanja i potrebe se favorizuje u odnosu na braću/sestre, ali se ponašanje roditelja i izbor porodičnog favorita ("zlatnog djeteta") može promijeniti ukoliko dođe do neuspjeha ili suprotstavljanja djece roditeljskim zahtijevima. Stavke koje se odnose na percepciju favorizovanja braće i sestara ne opisuju ovu dinamiku. Ona je u većoj mjeri obuhvaćena stavkama indikatora uslovna vrijednost, koje se odnose na generalnu nesigurnost u pogledu roditeljske ljubavi, potrebu da se ona zadobije ispunjavanjem očekivanja i strah od gubitka ljubavi ukoliko dođe do neuspjeha.

Iz verzije skale koja se odnosi na percepciju oca su usljed niskog komunaliteta isključene dodatne tri stavke, koje su zadržane u verziji skale koja se odnosi na majku: "*Uplitao se u moja prijateljstva i romantične veze*", "*Nije ozbiljno shvatao moje mišljenje, nije mi dozvoljavao da imam privatnost za vrijeme odrastanja*". Moguće je da se narcisoidne tendencije ispoljavaju na nešto

drugačiji način u slučaju majke i očeva, u zavisnosti od roditeljskih uloga i raspodjele dužnosti unutar porodice. Budući da su majke tradicionalno više uključene u emotivni i socijalni život djece u odnosu na oca (Mihić & Petrović, 2009), opravdano je očekivati da će se narcisoidno roditeljstvo ispoljavati i u ovim domenima. Sa druge strane, narcisoidno roditeljstvo oca, koji je tradicionalno u većoj mjeri usmjeren na spoljašnja postignuća i obrazovanje djeteta, kao i emocionalno distanciran (ibid, 2009), bi se moglo manifestovati u ovom domenu, ali ne nužno i u emotivnom i socijalnom u vidu uplitanja u prijateljstva, romantični život, lične stavove djeteta, itd. Ipak, ovo su pitanja koja je neophodno detaljnije istražiti u budućim studijama.

Verzije skale koja se odnosi na majku i na oca pokazale su izrazito visok stepen interne konzistentnosti i homogenosti. Rezultati pokazuju da grupa mladih koja je bila uključena ili su trenutno uključeni u savjetovanje ili terapiju ima značajno više skorove i na percepciji narcisoidnog roditeljstva majke i oca u odnosu na grupu mladih koja nikada nije bila uključena u savjetovanje ili terapiju. Značajan procenat ispitanika iz prve grupe navodi da su ih teškoće povezane sa anksioznošću, depresivnošću, lošim socijalnim odnosima i stresnim životnim događajima podstakle na traženje stručne pomoći. Iako navedeni rezultati predstavljaju argument u korist konvergentne validnosti skale i upućuju na povezanost narcisoidnog roditeljstva sa širokim spektrom kasnijih psiholoških problema, mogućnost generalizacije zaključaka je ograničena. Podaci o emocionalnim teškoćama su se zasnivali na pitanju o traženju psihološke stručne pomoći i pitanju otvorenog tipa u kome se od ispitanika tražilo da navedu razloge koji su ih podstakli na ovakav postupak. Moguće je i da ispitanici koji nisu tražili stručnu pomoć ispoljavaju niz emocionalnih teškoća i da su one povezane sa disfunkcionalnim porodičnim odnosima.

Neophodno je istaći i ograničenja konstruisane skale. Stavke se odnose na retrospektivnu percepciju roditeljskog ponašanja za vrijeme odrastanja, a na koju mogu uticati i aktuelni faktori poput kvaliteta trenutnog odnosa sa roditeljima, psihičkog stanja osobe, itd. Takođe, u mnogim slučajevima narcisoidno ponašanje roditelja se normalizuje, predstavlja se kao usmjereno ka dobrobiti i uspjehu djeteta, što skupa sa visokim stepenom kontrole i zavisnošću

od roditelja dovodi do toga da se ono ne problematizuje, već opravdava u očima djeteta ili mladih (Donaldson-Pressman & Pressman, 1997; Forward & Buck, 2002). Stavke mjere percepciju ponašanja roditelja kao problematičnog i štetnog na osnovu samoiskaza ispitanika, pa je stoga skala potencijalno najkorisnija u identifikovanju porodičnih teškoća mladih koji su već počeli da preispituju svoj odnos sa roditeljem ili nastoje da se osamostale. Moguće je da skala ne bi bila adekvatna u identifikovanju slučajeva u kojima se osoba i dalje nalazi u simbiotskom odnosu sa roditeljem i opravdava njegovo ponašanje. Ipak, ovo su ograničenja zajednička većini psiholoških mjera koje se zasnivaju na samoiskazima. Još jedno ograničenje studije jeste polna neuravnoteženost uzorka, koji pretežno čine ženski ispitanici. Ovo ograničenje je značajno ako se uzme u obzir da neki autori (npr. McBride, 2008) napominju da posljedice narcisoidnog roditeljstva mogu biti izraženije u slučaju djeteta istog pola kao i roditelj, budući da ugrožava razvojni proces zdrave identifikacije sa roditeljem istog pola. Malobrojnost ispitanika muškog pola otežava potencijalno testiranje ovih pretpostavki.

Zaključak

Rezultati ukazuju na to da konstruisana Skala percipiranog narcisoidnog roditeljstva ima zadovoljavajuću konstruktivu validnost i pouzdanost. Rezultati faktorske analize upućuju na jednofaktorsku strukturu kojom su obuhvaćeni indikatori uslovna vrijednost, psihološka kontrola i visoki standardi. Korišćenjem skale u narednim istraživanjima, naročito onima u kojima se istovremeno mjere i druge vrste disfunkcionalnog/toksičnog roditeljstva, narcisoidno roditeljstvo bi se preciznije profilisalo i razgraničilo u odnosu na druge oblike porodične disfunkcionalnosti. U savjetodavnoj praksi, skala može biti koristan polazan korak u uočavanju problematičnih ponašanja u okviru primarne porodice i njihovog redefinisavanja sa ciljem podsticanja svijesti klijenta o povezanosti njegovih aktuelnih teškoća i porodične istorije, kao i uvjerenja koja je internalizovao na osnovu ponašanja i poruka roditelja.

Sukob interesa

Nemamo sukoba interesa za prijavljivanje.

Izjava o dostupnosti podataka

Podaci su dostupni na lični zahtev kontaktiranjem autora rada.

Literatura

- Borović, L. (2023). *Narcissistic parenting from youth perspective: a qualitative analysis*. [Usmeno saopštenje]. XIX International conference Days of Applied Psychology, September 29-30, Niš, Serbia. Book of abstracts, pp. 37.
<https://doi.org/10.46630/adpp.2023>
- Curran, T., Hill, A. P., & Williams, L. J. (2017). The relationships between parental conditional regard and adolescents' self-critical and narcissistic perfectionism. *Personality and Individual Differences, 109*, 17-22.
<https://doi.org/10.1016/j.paid.2016.12.035>
- Donaldson-Pressman, S., & Pressman, R. M. (1997). *The narcissistic family: Diagnosis and treatment*. Jossey-Bass.
- Forward, S. & Buck, C. (2002). *Toxic Parents: Overcoming Their Hurtful Legacy and Reclaiming Your Life*. Bantam.
- Gardner, F. (2004). 'To Enliven Her was My Living': Thoughts on Compliance and Sacrifice as Consequences of Malignant Identification with A Narcissistic Parent. *British Journal of Psychotherapy, 27*(1), 49-62.
<https://doi.org/10.1111/j.1752-0118.2004.tb00186.x>
- Gibson, L. (2022). *Odrasla deca emocionalno nezrelih roditelja*. Finesa.
- Golomb, E. (1995). *Trapped in the Mirror: Adult Children of Narcissists in Their Struggle for Self*. William Morrow & Co.
- JASP Team. (2020). JASP (version 0.14.1) [Computer software].
- Kerbs, A. F., & El-Alayli, A. (2016). Parenting dynamics in childhood as they relate to body dissatisfaction in adult women: An exploration of parental attachment, acceptance, teasing, and body-related comments. *Journal of Integrated Social Sciences, 6*(1), 75-103.

- Lemma, A. (2009). Being seen or being watched? A psychoanalytic perspective on body dysmorphia. *The International Journal of Psychoanalysis*, 90(4), 753-771. <https://doi.org/10.1111/j.1745-8315.2009.00158.x>
- Lyons, M., Brewer, G., Hartley, A. M., & Blinkhorn, V. (2023). "Never Learned to Love Properly": A Qualitative Study Exploring Romantic Relationship Experiences in Adult Children of Narcissistic Parents. *Social Sciences*, 12(3), 159. <https://doi.org/10.3390/socsci12030159>
- Mahoney, D., Rickspoone, L. & Hull, J. (2016). Narcissism, Parenting, Complex Trauma: The Emotional Consequences Created for Children by Narcissistic Parents. *The Practitioner Journal: Journal of Counseling and Professional Psychology*, 5, 1-15.
- McBride, C. (2008). *Will I Ever Be Good Enough? Healing the Daughters of Narcissistic Mothers*. Atria Books.
- Mihčić, I., & Petrović, J. (2009). The quality of family relations as perceived by Serbian adolescents. *Primenjena Psihologija*, 2(4), 369–384. <https://doi.org/10.19090/pp.2009.4.369-384>
- Miller, A. (1990). *The Drama of the Gifted Child*. Basic Books.
- Monk, I.R. (2001). *Adult children of covertly narcissistic families: a look at their romantic relationships*. [Doktorska disertacija, University of British Columbia]. UBC theses and dissertations. <https://open.library.ubc.ca/media/stream/pdf/831/1.0053880/3>.
- Pallant, J. (2007). *SPSS survival manual, 3rd. Edition*. McGrath Hill.
- Robey, P., S. & Ford Sori, C. (2011). Compassionate Parenting; the Antidote to Poisonous Parenting. In Dunham, S., Dermer, S. & Carlson, J. (Eds.), *Poisonous parenting: toxic relationships between parents and their adult children* (pp.26-49). Routledge.
- Sheffield, A., Waller, G., Emanuelli, F., Murray, J., & Meyer, C. (2006). Links between parenting and core beliefs: Preliminary psychometric validation of the Young Parenting Inventory. *Cognitive Therapy and Research*, 29(6), 787-802. <https://doi.org/10.1007/s10608-005-4291-6>
- Timmerman, M. E., & Lorenzo-Seva, U. (2011). Dimensionality assessment of ordered polytomous items with parallel analysis. *Psychological Methods*, 16(2), 209–220. <https://doi.org/10.1037/a0023353>

Validation of perceived narcissistic parenting scale

Luka Borović¹ , Tamara Džamonja Ignjatović²

¹ *Department of Psychology, Faculty of Philosophy, University of East Sarajevo, Bosnia and Herzegovina*

² *Department of Psychology, Faculty of Philosophy, University of Belgrade, Serbia*

ABSTRACT

Narcissistic parenting describes a parent-child relationship in which the needs of the parents are a priority while children's needs and autonomy are neglected or prohibited. The child is used as a means of satisfying parental needs and goals with no regard to its authentic needs and emotions. Despite the significant number of research studies there is a lack of validated instruments for measuring the perception of this parenting type. In this research a preliminary version of the Perceived narcissistic parenting scale was constructed, with parallel forms for mother and father. The initial scale consisted of 33 items, that describe the following indicators of narcissistic parenting: psychological control, conditional regard, high standards, and parental favoritism. The sample of the research consisted of 230 youth, aged 18 to 30 ($M = 22$, $SD = 3.00$), 83.91% female. More than third of participants (36.52%) report that they sought professional psychological help in their lives. Exploratory factor analysis of mother and father scale form shows that one-factor solution is optimal in both cases, once the items about perceived parental favoritism are removed. Both mother ($\omega = .98$) and father ($\omega = .97$) versions of the scale show high internal consistency. Participants who were or are currently involved in psychological counselling achieve significantly higher scores on both forms compared to participants who never sought psychological help, which is a potential sign of good convergent validity. The constructed scale has satisfying psychometric characteristics. Scale limitations include the retrospective nature of items and the need for participants to be aware of the problematic nature of parental behavior.

Keywords: narcissistic parenting, conditional regard, high standards, psychological control, scale construction